

PM Rotel VI (Dnr KS 2019/1996)

Departementspromemoria Bättre studiestöd till äldre

Remiss från Utbildningsdepartementet

Remisstid den 31 mars 2020

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Föredragande borgarrådet Karin Ernlund anför följande.

Ärendet

Regeringskansliet beslutade den 29 april 2019 att en utredare skulle biträda Utbildningsdepartementet med att ta fram förslag till åtgärder inom studiemedelssystemet för att främja omställning och vidareutbildning högre upp i åldrarna (U 2019:A). Utbildningsdepartementet har skickat departementspromemorian Bättre studiestöd till äldre på remiss till Stockholms stad.

I departementspromemorian framhålls att medellivslängden ökar och pensionsåldrarna höjs, vilket leder till att det finns både samhälleliga och individuella behov av att arbeta högre upp i åren. För att det ska vara möjligt att arbeta längre krävs att det är möjligt att kompetensutveckla sig och ställa om under en större del av livet. Det krävs även att den som funderar på att studera har möjlighet att finansiera sina studier, så att han eller hon både ser utbildning och studiefinansiering som ett tilltalande, eller åtminstone möjligt, alternativ. Dessutom finns det bland äldre en ökad efterfrågan på både utbildning och studiestöd.

Mot denna bakgrund lägger utredaren fram förslag om ändringar i studiestödet. I promemorian föreslås att åldersgränser för rätt till studiestöd ska höjas och återbetalningsregler ändras. Det föreslås även extra studieveckor till studerande över 40 år. Utredaren väljer att inte lägga förslag på en ny deltidsnivå inom studiestödet.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, arbetsmarknadsnämnden, utbildningsnämnden, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd och Södermalms stadsdelsnämnd. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd har svarat med ett kontorsyttrande på grund av kort svarstid. Utbildningsnämnden har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret ställer sig i huvudsak positivt till utbildningsdepartementet förslag på förändringar i studiestödet. Stadsledningskontoret delar inte utredarens bedömning att en ny deltidsnivå inte behövs inom studiestödssystemet. Stadsledningskontoret anser att departementspromemorian saknar en konsekvensbedömning av finansiering ur ett kommunalt perspektiv. Förslagen

beräknas leda till sammantaget 9 900 fler studerande per år. En del av dessa kommer ta del av den kommunala vuxenutbildningen, vilket innebär ökade studerandevolymer och därmed kostnader hos kommunen.

Arbetsmarknadsnämnden ser positiva effekter av förslagen om ändringar i studiestödet då fler kan börja studera. Arbetsmarknadsnämnden delar inte utredarens bedömning att en ny deltidsnivå inte behövs inom studiestödssystemet. Arbetsmarknadsnämnden påpekar att det för vissa individer inom den äldre studerandegruppen skulle kunna vara gynnsamt om orienteringskurser kunde exkluderas från antalet fastställda studiemedelsveckor på grundläggande/gymnasial nivå.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd ser positivt på de utökade möjligheterna till att få studiestöd högre upp i åldern och att fler personer därmed får möjlighet till kompetensutveckling och kan ändra inriktning på sitt arbetsliv.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning är positiv till förslagen om ändringar i studiestödet då det ger ökade möjligheter för äldre att ändra inriktning och ställa om sitt arbetsliv. Förvaltningen delar inte utredarens bedömning att en ny deltidsnivå inte behövs inom studiestödssystemet. I ytterstadsområdena finns en högre andel kortutbildade och utrikes födda, i alla åldrar, som behöver ta del av studier på grundläggande och gymnasial nivå för etablering på arbetsmarknaden samt ges möjlighet att kombinera studier med arbete. Förvaltningen menar att ett mer flexibelt system som tillåter studieomfattning på 25 procent skulle främja denna målgrupp.

Södermalms stadsdelsnämnd ser positivt på förslaget att förbättra möjligheterna för äldre att kunna studera.

Mina synpunkter

Det råder brist på flera olika typer av kompetens på den svenska arbetsmarknaden och inte minst här i Stockholm. Bristen på kompetens hämmar tillväxten i Stockholms näringsliv och därmed bland annat även tillväxten på nya arbetstillfällen.

Samtidigt har vi många som står utanför arbetsmarknaden på grund av för kort utbildning för att möta arbetsmarknadens behov. Vi lever också längre och fler som redan har anknytning till arbetsmarknaden behöver stärkta möjligheter att ställa om och kompetensutveckla sig före pension.

Därför ser jag positivt på utredningens förslag om höjda åldersgränser för rätten till studiestöd, fler veckor med studiemedel och förändrade återbetalningsregler.

Stadsledningskontoret med flera interna remissinstanser har synpunkter på att utredaren inte lagt fram någon ny deltidsnivå. Dessa är överens om att en sådan skulle gynna deltagandet i studier för äldre som behöver läsa svenska för invandrare (SFI) eller arbeta parallellt. Samtidigt har utredaren inte gjort en omfattande konsekvensanalys av kostnaderna för landets kommuner vid införande av övriga åtgärder. Jag anser att det är viktigt att beakta helheten, inklusive båda dessa aspekter, innan ett införande av de föreslagna ändringarna.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Stockholm den 18 mars 2020

KARIN ERNLUND

Bilaga

Departementspromemoria Bättre studiestöd till äldre

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden Karin Wanngård, Emilia Bjuggren och Kadir Kasirga (alla S) enligt följande.

Förändringstakten i samhället skapar ökade behov av insatser för omställning.

I takt med att människor kan arbeta högre upp i åldrarna behöver allt fler ges möjlighet att kunna förvärva nya kunskaper. På så sätt kan alla stärkas. Samhället får ta del av människors fulla potential och den enskilde får möjlighet till att utvecklas genom att kunna verka längre tid på arbetsmarknaden och i förlängningen få en god pension.

Det är bra om fler möjligheter skapas för äldre att ta del av studiestöd högre upp i åldrarna, samt om antalet studieveckor för personer över 40 år utökas. Det livslånga lärandet är avgörande för såväl individer som för samhället i stort. Därför vill vi understryka remissinstansernas synpunkter om att ny deltidssnivå behövs inom studiestödssystemet. Vi anser även att förslaget om att generellt höja gränsen för återbetalning bör utredas lite närmre. Vi menar att konsekvenserna av höjning av återbetalningsåldern för grupperna kvinnor, utrikesfödda och funktionshindrade kanske inte är tillräckligt väl utredda.

Höjningen av återbetalningsåldern (och möjligheten att ta lån) motiveras med föreslagna höjningar av pensionsåldern. I detta sammanhang är det viktigt att notera att den faktiska ålder som människor tar ut sin pension vid skiljer sig åt. Dessa skillnader samvarierar bland annat med arbetets karaktär och personers hälsa. De som har tunga och monotona jobb, de som har hälsoproblem, inte sällan orsakade av ett fysiskt och/eller psykiskt betungande arbete är ofta de som går i pension tidigare, medan de med stimulerande arbete som inte belastar hälsan arbetar längre. Dessa typer av arbete samvarierar i sin tur med lön. Vi vet dessutom att kvinnor generellt har betydligt lägre löner än män.

Vi instämmer även i synpunkterna om att det krävs en konsekvensanalys för kommunernas kostnader som en konsekvens av detta förslag. Därutöver vill vi poängtera att utökade ambitioner om mer utbildning för fler och investeringar i livslångt lärande inte går att kombinera med att spara på vuxenutbildning. Stockholm och andra kommuner som har gjort besparingar på vuxenutbildning behöver tänka om och prioritera vuxenutbildningen. Vi anser att Stockholm och Sverige ska vara föredömen när det kommer till att möta framtidens arbetsmarknad med stora möjligheter för människor att utvecklas och lära sig nytt. Ingen ska lämnas efter när arbetsmarknaden förändras.

Kommunstyrelsen

Särskilt uttalande gjordes av Karin Wanngård, Kadir Kasirga och Emilia Bjuggren (alla S) och Rashid Mohammed och Torun Boucher (båda V) med hänvisning till Socialdemokraternas särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Sissela Nordling Blanco (Fi) med hänvisning till Socialdemokraternas särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Regeringskansliet beslutade den 29 april 2019 att en utredare skulle biträda Utbildningsdepartementet med att ta fram förslag till åtgärder inom studiemedelssystemet för att främja omställning och vidareutbildning högre upp i åldrarna (U 2019:A). Utbildningsdepartementet har skickat departementspromemorian Bättre studiestöd till äldre på remiss till Stockholms stad.

I departementspromemorian framhålls att medellivslängden ökar och pensionsåldrarna höjs, vilket leder till att det finns både samhälleliga och individuella behov av att arbeta högre upp i åren. För att det ska vara möjligt att arbeta längre krävs att det är möjligt att kompetensutveckla sig och ställa om under en större del av livet. Det krävs även att den som funderar på att studera har möjlighet att finansiera sina studier, så att han eller hon både ser utbildning och studiefinansiering som ett tilltalande, eller åtminstone möjligt, alternativ. Dessutom finns det bland äldre en ökad efterfrågan på både utbildning och studiestöd.

Mot denna bakgrund lägger utredaren fram förslag om ändringar i studiestödet. I promemorian föreslås att åldersgränser för rätt till studiestöd ska höjas och återbetalningsregler ändras. Det föreslås även extra studieveckor till studerande över 40 år. Utredaren väljer att inte lägga förslag på en ny deltidsnivå inom studiestödet.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, arbetsmarknadsnämnden, utbildningsnämnden, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd och Södermalms stadsdelsnämnd. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd har svarat med ett kontorsyttrande. Utbildningsnämnden har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 4 februari 2020 har i huvudsak följande lydelse.

I kommunfullmäktiges budget för 2020 framgår det att alla stockholmare ska ha möjlighet till livslångt lärande för att ha kunskaper som är aktuella på en dynamisk och föränderlig arbetsmarknad. Stadsledningskontoret ställer sig i huvudsak positivt till utbildningsdepartementet förslag på förändringar i studiestödet. Förslagen ligger i linje med kommunfullmäktiges mål 1.1 *I Stockholm är människor självförsörjande och vägen till arbete och svensk kunskaper är kort.*

Stadsledningskontoret bedömer att de föreslagna ändringarna i studiestödet kan ha positiva effekter på kompetensförsörjningen och för näringslivet. Förslagen ger ökade möjligheter för personer att utbilda sig och därmed bättre matcha efterfrågan på arbetsmarknaden. Kompetensförsörjningen är avgörande för företagens investeringsvilja och för den offentliga verksamhetens möjlighet att skapa välfärd. I Stockholms stads näringslivspolicy framkommer att en viktig förutsättning för företagets tillväxt och utveckling är tillgången till arbetskraft med relevant kompetens. Stadsledningskontoret anser att förslagen i departementspromemorian kan hjälpa staden med att bidra till att kompetens finns tillgänglig för såväl företag som offentlig sektor.

Stadsledningskontoret delar utredarens bedömning att förslaget om fler veckor till äldre studerande kan ha en positiv effekt för utrikes föddas etablering. I Stockholm är arbetslösheten märkbart högre bland utrikes födda än bland inrikes födda, och då särskilt gällande kvinnor. Stadsledningskontoret anser att de föreslagna förändringarna i studiestödet skapar förbättrade förutsättningar för nyanlända att utbilda sig och snabbare etablera sig på den reguljära arbetsmarknaden.

Stadsledningskontoret delar inte utredarens bedömning att en ny deltidsnivå inte behövs inom studiestödssystemet. En ökad

andel kortutbildade och utrikes födda, i alla åldrar, behöver ta del av studier på grundläggande och gymnasial nivå för etablering på arbetsmarknaden. Ofta behöver detta göras i kombination med sfi, för att förkorta studietiden. Ytterligare en deltidsnivå kan även vara av betydelse för den som har en timanställning till exempel inom vård och omsorg, vilket är förhållandevis vanligt. Den som behöver komplettera sin utbildning för att få ett fast arbete och behöver studera på mindre omfattning än 50 procent kan riskera att ta på sig för många arbetstimmar i förhållande till studierna för att kunna försörja sig, med risk för att studierna blir lidande.

Stadsledningskontoret anser att departementspromemorian saknar en konsekvensbedömning av finansiering ur ett kommunalt perspektiv, vilket behöver kompletteras utredningen. Förslagen beräknas leda till sammantaget 9 900 fler studerande per år. En del av dessa kommer ta del av den kommunala vuxenutbildningen, vilket innebär ökade studerandevolymer och därmed kostnader hos kommunen.

Stadsledningskontoret föreslår att departementspromemorian anses besvarad med hänvisning till vad som anförs i stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Arbetsmarknadsnämnden

Arbetsmarknadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 11 februari 2020 att hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt yttrande över remissen och omedelbart justera paragrafen.

Särskilt uttalande gjordes av Salar Rashid m.fl. (S) och Rashid Mohammed m.fl. (V) enligt följande.

Förändringstakten i samhället skapar ökade behov av insatser för omställning. I takt med att människor kan arbeta högre upp i åldrarna behöver allt fler ges möjlighet att kunna förvärva nya kunskaper. På så sätt kan alla stärkas. Samhället får ta del av människors fulla potential och den enskilde får möjlighet till att utvecklas genom att kunna verka längre tid på arbetsmarknaden och i förlängningen få en god pension.

Det är glädjande att regeringen föreslår att skapa fler möjligheter för äldre att ta del av studiestöd högre upp i åldrarna, samt att utöka antalet studieveckor för personer över 40 år. Det livslånga lärandet är avgörande för såväl individer som för samhället i stort. Därför vill understryka förvaltningens synpunkter om att ny deltidsnivå behövs inom studiestödssystemet. Vi anser även att förslaget om att generellt höja gränsen för återbetalning bör utredas lite närmre. Vi menar att konsekvenserna av höjning av återbetalningsåldern för grupperna kvinnor, utrikesfödda och funktionshindrade kanske inte är tillräckligt väl utredda.

Höjningen av återbetalningsåldern (och möjligheten att ta lån) motiveras med föreslagna höjningar av pensionsåldern. I detta sammanhang är det viktigt att notera att den faktiska ålder som människor tar ut sin pension vid skiljer sig åt. Dessa skillnader samvarierar bland annat med arbetets karaktär och personers hälsa. De som har tunga och monotona jobb, de som har hälsoproblem, inte sällan orsakade av ett fysiskt och/eller psykiskt betungande arbete är ofta de som går i pension tidigare, medan de med stimulerande arbete som inte belastar hälsan arbetar längre. Dessa typer av arbete samvarierar i sin tur med lön. Vi vet dessutom att kvinnor generellt har betydligt lägre löner än män.

Vi instämmer även i förvaltningens synpunkter om att det krävs en konsekvensanalys för kommunernas kostnader som en konsekvens av detta förslag. Därutöver vill vi poängtera att utökade ambitioner om mer utbildning för fler och investeringar i livslångt lärande inte går att kombinera med att spara på vuxenutbildning. Stockholm och andra kommuner som har gjort besparingar på vuxenutbildning behöver tänka om och prioritera vuxenutbildningen. Vi anser att Stockholm och Sverige ska vara föredömen när det kommer till att möta framtidens arbetsmarknad med stora möjligheter för människor att utvecklas och lära sig nytt. Ingen ska lämnas efter när arbetsmarknaden förändras.

Ersätтарыttrande gjordes av Maria Jansson (Fi) enligt följande.

Feministiskt initiativ ansluter till det SU som lämnats in av S och V, och vill dessutom anföra:

Förändringen i återbetalningsålder inte inskränker sig till att röra äldre, utan är en åtgärd som berör alla som tar studielån, vilket är en generell försämring av villkoren

för studielån. Fi anser också generellt att studiemedel bör avskrivas när en person går i pension.

Vi menar vidare att det är viktigt att konstruera systemet för studielån så att det inte minskar incitamenten för arbetsgivare som har behov av personal med en viss kompetens att finansiera personalens utbildning eller omskolning på betald arbetstid. Generellt anser också Feministiskt initiativ att människor som står utanför arbetsmarknaden på grund av brist på kunskaper på grundskolenivå bör finansieras genom arbetsmarknadsinsatser snarare än genom skuldsättning. Här måste också samhällsekonomiska effekter, så som alternativkostnader inom andra välfärdssystem, om en person inte väljer att skuldsätta sig analyseras

Arbetsmarknadsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 30 januari 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Arbetsmarknadsförvaltningen ser positiva effekter av förslagen om ändringar i studiestödet då fler kan börja studera.

Arbetsmarknadsförvaltningen delar inte utredarens bedömning att en ny deltidsnivå inte behövs inom studiestödssystemet. En ökad andel kortutbildade och utrikesfödda, i alla åldrar, behöver ta del av studier på grundläggande och gymnasial nivå för etablering på arbetsmarknaden. Ofta behöver detta göras i kombination med sfi, för att förkorta studietiden. Krav i styrdokument och beprövad erfarenhet visar att framtidens komvux kommer bestå mer och mer av integrerad utbildning på olika nivåer, och studiestödssystemet behöver stödja denna omställning. Ett mer flexibelt system som tillåter studieomfattning på 25 procent skulle främja utvecklingen.

Ytterligare en deltidsnivå kan även vara av betydelse för den som har en timanställning till exempel inom vård och omsorg, vilket är förhållandevis vanligt. Den som behöver komplettera sin utbildning för att få ett fast arbete och önskar/behöver studera på mindre omfattning än 50 procent kan riskera att ta på sig för många arbetstimmar i förhållande till studierna för att kunna försörja sig, med risk för att studierna blir lidande.

När det gäller övriga åtgärder har arbetsmarknadsförvaltningen resonerat kring att det för vissa individer inom den äldre studerandegruppen skulle kunna vara gynnsamt om orienteringskurser kunde exkluderas från antalet fastställda studiemedelsveckor på grundläggande/gymnasial nivå. Det handlar framför allt om studieovana individer med begränsade kunskaper i svenska språket vars behov av orienteringskurser kan minska möjligheterna att kunna fullfölja en yrkesutbildning på grund av för få kvarvarande veckor.

Förslagen beräknas leda till sammanlagt 9 900 fler studerande per år. En del av dessa kommer ta del av den kommunala vuxenutbildningen, vilket innebär ökade studerandevolymer och därmed kostnader hos kommunen. I utredningen saknas en konsekvensbedömning ur ett kommunalt perspektiv, vilket behöver kompletteras utredningen.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 6 februari 2020 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen och förklara paragrafen omedelbart justerad.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 januari 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på de utökade möjligheterna till att få studiestöd högre upp i åldern och att fler personer därmed får möjlighet till kompetensutveckling och kan ändra inriktning på sitt arbetsliv. Förvaltningen har inget att erinra mot utredarens förslag.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 11 februari 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till förslagen om ändringar i studiestödet då det ger ökade möjligheter för äldre att ändra inriktning och ställa om sitt arbetsliv.

Förvaltningen delar inte utredarens bedömning att en ny deltidsnivå inte behövs inom studiestödssystemet. I ytterstadsområdena finns en högre andel kortutbildade och utrikesfödda, i alla åldrar, som behöver ta del av studier på grundläggande och gymnasial nivå för etablering på arbetsmarknaden samt ges möjlighet att kombinera studier med arbete. Förvaltningen menar att ett mer flexibelt system som tillåter studieomfattning på 25 procent skulle främja denna målgrupp.

Ytterligare en deltidsnivå kan även vara av betydelse för den som har en behovsanställning. Den som behöver komplettera sin utbildning för att få ett fast arbete och önskar studera på mindre omfattning än 50 procent kan riskera att ta på sig för många arbetstimmar i förhållande till studierna för att kunna försörja sig, med risk för att studierna blir lidande.

Förslagen beräknas leda till sammantaget 9 900 fler studerande per år. En del av dessa kommer ta del av den kommunala vuxenutbildningen, vilket innebär ökade studerandevolymer och därmed kostnader hos kommunen. Förvaltningen menar att utredningen behöver kompletteras med en konsekvensbedömning ur ett kommunalt perspektiv.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 20 februari 2020 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen och omedelbart justera paragrafen.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 januari 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på förslaget att förbättra möjligheterna för äldre att kunna studera. För att göra det möjligt för fler att studera är det därför centralt att det finns bra möjligheter till finansiering av studierna. Förslaget om höjda åldersgränser för rätt till studiemedel och ändring av reglerna för återbetalning innebär, enligt förvaltningen, att många fler ges möjlighet att studera och att fler kan ändra inriktning på och ställa om sitt arbetsliv.

Utbildning är nyckeln till många av framtidens jobb och konkurrenskraft, men också till människors möjlighet att få arbete och vara självförsörjande. De grupper som står allra längst ifrån arbetsmarknaden saknar ofta grundskole- eller gymnasiekompetens.

För att göra det möjligt med omställning och vidareutbildning högre upp i åldrarna är det bra att samhället ta ansvar så att det är möjligt att studera i olika skeden av livet.

Förvaltningen föreslår att tjänsteutlåtandet överlämnas till kommunstyrelsen som svar på remissen.

